

Opcat-inspektion av Kriminalvården, anstalten Sagsjön den 18–19 februari 2015

JO:s uttalanden i korthet: ChefsJO uppmanar Kriminalvården att förse promenadgårdarna med regnskydd och hänvisar till sitt tidigare uttalande i protokollet från inspektionen av anstalten Färingsö (dnr 440-2015). Vid inspektionen kom det fram att en intagen varit placerad i avskildhet sedan två dagar utan att ha delgivits beslut om avskiljning. Den intagna hade inte heller blivit informerad om rätten till en timmes daglig utomhusvistelse. ChefsJO påminner Kriminalvården om att under rättelse om placering i avskildhet ska ske så snart som möjligt vilket i normalfallet bör ske senast dagen efter att placeringen ägde rum. Vidare förutsätter hon att Kriminalvården tillser att alla intagna informeras om rätten till utomhusvistelse. Hon uttalar också att beslut som rör inställelse och placering i anstalt bör ange vilken säkerhetsklass den intagna kommer att placeras i. ChefsJO hänvisar till sitt tidigare uttalande i protokollet från inspektionen av anstalten Färingsö (dnr 440-2015).

Inspektionens genomförande

På uppdrag av chefsjustitieombudsmannen Elisabet Fura genomförde enhetschefen Gunilla Bergerén, tillsammans med föredragandena Elisabeth Sjöblom (protokollförare), Lars Olsson, Ellen Ringqvist och Eva Fridén, en inspektion av Kriminalvården, anstalten Sagsjön, den 18 och 19 februari 2015.

Inspektionen inleddes med att verksamheten kortfattat presenterades av kriminalvårdschefen Per Björkegren, kriminalvårdsinspektören tillika platschefen Ulrika Lilljegren, klienthandläggaren Ia Johansson och vakthavande befälet Mikael Grevenstråle. Därefter visades anstaltens lokaler vid en rundvandring. JO:s medarbetare samtalande med 19 intagna och sex medlemmar ur personalgruppen. Vissa handlingar avseende incidenter, placeringsbeslut, utdrag ur Kriminalvårdens administrativa klientssystem samt personalinstruktioner och informationsmaterial riktat till intagna granskades. Inspektionen avslutades med en genomgång av iakttagelserna med Per Björkegren och Ulrika Lilljegren. Mikael Grevenstråle deltog delvis vid slutgenomgången

Syftet med inspektionen

Inspektionen är en del av JO:s verksamhet för att förebygga tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning av frihetsberövade personer, Opcat-verksamheten.¹ Denna har under 2015 ett tematiskt fokus på situationen för frihetsberövade kvinnor.

Uttalande av ChefsJO med anledning av inspektionen

Sist i protokollet finns uttalanden av chefsjustitieombudsmannen Elisabet Fura.

Anstaltens organisation

Storlek

Anstalten Sagsjön är en av Kriminalvårdens sex anstalter för kvinnor och har 35 platser. Av dessa är 14 platser i säkerhetsklass 2 och 21 platser i säkerhetsklass 3.² Anstalten ingår tillsammans med anstalten Högsbo i Kriminalvårdens Region Väst, Verksamhetsområde Göteborg Syd. Anstalten byggdes ursprungligen som en öppen anstalt för män och kvinnor. Sedan 1999 tar anstalten enbart emot kvinnor.

Uppdrag

Anstaltens uppdrag är att vara en behandlingsanstalt för intagna med missbruksproblem. Anstalten tar emot kvinnor från hela Sverige i alla åldrar.

Beläggning

Vid inspektionen var 25 kvinnor intagna i anstalten. Av dessa var 9 placerade i säkerhetsklass 2 och 15 i klass 3. En kvinna var placerad i avskildhet. Enligt anstaltsledningen skrivs cirka 100 kvinnor in i anstalten årligen. Enligt Kriminalvårdens hemsida har beläggningen i Sagsjön mellan september 2014 och januari 2015 varierat mellan 74 procent och 91 procent.³ Verkställighetstiderna varierar från några veckor till livstid. Antalet kortidsdömda har ökat under de senaste åren. Anstaltsledningen uppskattade den genomsnittliga vistelsetiden till ungefär tre månader.

¹ Opcat är den engelska förkortningen av tilläggsprotokollet till FN:s tortyrkonvention, Optional Protocol to the Convention against Torture. Länder som anslutit sig till Opcat har förbundit sig att inrätta ett så kallat nationellt besöksorgan som regelbundet besöker platser där personer kan hållas frihetsberövade. I Sverige har JO tilldelats detta uppdrag. Information om JO:s Opcat-verksamhet återfinns bl.a. på www.jo.se

² Kriminalvårdens anstalter är indelade i tre säkerhetsklasser. Säkerhetsklass 1 är den högsta och säkerhetsklass 3 den lägsta.

³ Uppgifter från Kriminalvårdens statistikportal:
<http://statistik.kriminalvarden.se/SASPortal/main.do>

Enligt anstaltsledningen räknar man med att beläggningen kommer att gå ner ytterligare vilket är detsamma som sker på manssidan.

Anstaltens avdelningar

Anstalten har två avdelningar: den slutna avdelningen i säkerhetsklass 2 och den öppna avdelningen i säkerhetsklass 3. I direkt anslutning till anstaltsområdet har anstalten en villa med 3 platser för kvinnor med barn i anstalt i säkerhetsklass 3.

Den slutna avdelningen har tre sektioner: A, B och C med sammanlagt 14 platser. Vid inspektionen var tio intagna placerade på avdelningen. Intagna på avdelningen har ofta korta strafftider. Sysselsättningen för de intagna består huvudsakligen av paketeringsarbete, programverksamhet och självhushåll. Skolverksamheten hade vid tidpunkten för inspektionen inte haft någon lärare på plats i anstalten under några månader.

Den öppna avdelningen har 21 platser och vid inspektionen var 14 intagna placerade på avdelningen. Sysselsättningen för de intagna består huvudsakligen av arbetsdrift i produktionshall och yrkesutbildning i restaurangkök.

laktagelser under inspektionen

Den fysiska miljön i anstalten

Anstaltsledningen framförde att lokalerna är i stort behov av renovering eller rivning. I dagsläget är det oklart om och i så fall när en renovering kan bli aktuell. En flytt av verksamheten har också diskuterats.

Miljön på den slutna avdelningen

Bostadsrummen är små och saknar toalett och handfat. Toalett- och duschutrymmen finns i korridorerna. De intagna kan själva låsa sina rum. På avdelningen finns ett större handikappanpassat bostadsrum utrustat med toalett och dusch. Intagna som behöver gå på toaletten nattetid är hänvisade till förslutningsbara urinpåsar som delas ut inför natten. De kan även ringa på personal om de behöver uppsöka toalett efter inlåsnings.

Det finns flera gemensamhets- och köksutrymmen på avdelningen.

JO:s medarbetare upplevde att miljön på den slutna bostadsavdelningen var god.

Miljön på den öppna avdelningen

Bostadsrummen är även här mycket små och ligger i två korridorer med ett gemensamhetsutrymme. Det sker ingen inlåsnings av intagna i bostadsrummen. På den öppna avdelningen finns även ett bostadsrum för intagna med barn. Rummet är dubbelt så stort som övriga rum och har bl.a. en spjäsäng, skötbord och leksaker.

Synpunkter från de intagna

Intagna på den öppna avdelningen beskrev bostadsrummen, gemensamhetsutrymmena och korridorerna som små, slitna och lyhörda.

Intagna på den slutna avdelningen beskrev de förslutningsbara urinpåsar som ohygieniska och svåra att använda. Enligt en intagen fanns det möss i bostadslokalerna.

Säkerhet och rutiner

Konsekvenser av anstaltens två säkerhetsklasser

En anstalt i säkerhetsklass 2 är en sluten anstalt i en lägre säkerhetsnivå. Anstalter inom denna kategori kan ha olika grad och form av övervakning och kontroll. Vissa har mur och staket, vissa är renodlade behandlingsanstalter medan andra har blandat innehåll i verksamheten. Anstalter i säkerhetsklass 3 saknar direkta rymningshinder.⁴ Sagsjöns avdelningar är placerade i samma byggnad på ett stort anstaltsområde som är omgärdat av ett midjehögt gunnebostängsel.

Möjlighet till inre differentiering

Enligt anstaltsledningen är det vanligt att intagna förflyttas från säkerhetsklass 2 till säkerhetsklass 3. Det krävs allvarlig misskötsamhet för att en intagen ska förflyttas från säkerhetsklass 3 till säkerhetsklass 2.

Tider

De intagna på slutna avdelningen blir inlåsta i bostadsrummen cirka kl.19.45. Upplåsningen påbörjas kl. 07.00 vardagar och kl. 08.00 på helger. På den öppna avdelningen låses ytterdörren kl. 22.00 och öppnas kl.07.00 på vardagar och kl. 08.00 på helger.

Anstaltens sysselsättningstid är mellan kl. 08.45 och kl.16.00 med avbrott för lunch och promenad.

Självförvaltning

Den slutna avdelningen har självförvaltning. De intagna som är avdelade för självförvaltningssysslor kombinerar detta med städning av gemensamma utrymmen.

Kiosk

Av anstaltens ordningsregler framgår att kiosken är öppen på tisdagar och torsdagar.

Kläder

Anstalten tillhandahåller kläder och skor för såväl arbete som fritid. På den slutna avdelningen får intagna ha med sig egna underkläder. På den öppna avdelningen får intagna ha privata kläder.⁵

⁴ Kriminalvårdens hemsida

⁵ Instruktioner PÅ A Sagsjön, Ordningsregler Öppna och Slutna

Transporter

Enligt vakthavande befäl förekommer det att transporter genomförs av enbart manlig personal. Om behov finns av personalnärvaro vid t.ex. en läkarundersökning finns alltid kvinnlig personal med.

Bemanning

Anstalten har cirka 30 anställda varav merparten är kriminalvårdare. Dagtid består bemanningen i anstalten av sju vårdare, nattetid finns totalt fyra vårdare i tjänst, varav en är vilande. På vardagar dagtid tjänstgör även ett vakthavande befäl och en klienthandläggare. Efter kl. 16.00 är vakthavande befäl på anstalten Högsbo ansvarig beslutsfattare för anstalten tills anstalten övergår i nattbemanning kl. 19.00 vardagar och kl. 20.00 helger och ansvaret förs över till vakthavande befäl på häktet Göteborg.

Synpunkter från de intagna

Flera intagna ansåg att frånvaro av personal på framför allt den öppna avdelningen är en källa till oro. Merparten av de intagna sa dock att de kände sig trygga på anstalten.

Personals bemötande av de intagna

Anstaltens ledning uppgav att det är ovanligt med våldsamma och/eller hotfulla situationer men det förekommer att konflikter uppstår mellan intagna. Många intagna har psykiatriska diagnoser och en historik av självskaehandlingar. Det är dock ovanligt med självskaehandlingar. Intagna brukar söka upp personalen om de mår dåligt och man försöker ”fånga upp” dem genom samtal och suicidscreening.

Stämningen på avdelningarna beskrevs av personalen som lugn med ett väl fungerande samspel mellan de intagna. Några i personalgruppen framförde vid samtal att de oftast inte har en aning om vad som pågår på den öppna avdelningen eftersom de sällan vistas tillsammans med intagna där vilket beror på schemaläggning och resurser.

Synpunkter från de intagna

Vid samtal med intagna kom det fram att det är vanligare med konflikter på den slutna avdelningen än på den öppna. Flera intagna uppgav att det varit en period om flera veckor när de känt sig rädda på grund av en medintagnes utåtagerande beteende. De intagna menade att personalen reagerat för långsamt på den situation som uppstod.

Intagna på den slutna avdelningen uppgav att de försöker undvika att ringa på nattetid för toalettbesök.

Ankomsten i anstalten*Placering*

I intagnas placeringsbeslut står inte alltid vilken säkerhetsklass en intagen ska placeras i. Enligt anstalten ska hon då placeras i säkerhetsklass 2.

Vakthavande befäl bedömer om intagna som ställer in sig själva utan att ha fått ett placeringsbeslut ska placeras på öppen eller slutna avdelning. Bedömningen grundas på den intagnas brott och bakgrund. Kriminalvårdens huvudkontors placeringsenhet fattar inom 1–3 dagar ett beslut om vilken säkerhetsklass den intagna ska placeras i.

En intagen som uttryckligen är placerad i säkerhetsklass 3 men som vid intagning är drogpåverkad placeras i avskildhet för att därefter placeras i säkerhetsklass 2.

Inskrivning

Anstalten har en lokal instruktion och en checklista som ska tjäna som vägledning för inskrivning. Enligt checklistan ska bl.a. information om lokala rutiner lämnas, en rundvandring göras och kvinnan ska visas var hon ska bo. Inskrivningen ska dokumenteras i en daganteckning. Kriminalvårdaren som skriver in den intagna gör också en suicidscreening.

Ankomstsamtal

Varken checklistan eller instruktionen för inskrivning innehåller någon särskild punkt om upplysning om eller genomförande av s.k. ankomstsamtal från den intagna till närstående för att underrätta dem var hon befinner sig (jfr 3 § fängelseförordningen [2010:2010]).

Information till intagna

Personal uppgav att en övergripande muntlig information ges om bl.a. brandrutiner och signalsystem och ett häfte med lokala ordningsregler delas ut i samband med inskrivningen. Dagen därpå ges mera utförligare information om anstaltens regler och rutiner.

Synpunkter från de intagna

Flera intagna uppgav att de fått lite eller ingen information, varken muntlig eller skriftlig, om anstaltens regler eller rutiner och att de i stället fått fråga andra intagna. En av de intagna menade att det var påfrestande att ständigt behöva informera nya intagna om rutiner etc.

Tio intagna uppgav att de inte heller hade blivit upplysta om att de hade rätt att ringa ett ankomstsamtal.

Två intagna sa att de fått information om rättigheter m.m. först dagen före JO:s inspektion. De hade varit intagna i en eller flera veckor.

Daglig utomhusvistelse och motion

Möjlighet till daglig utomhusvistelse på den slutna avdelningen

De intagna har möjlighet till en timmes daglig utomhusvistelse mellan kl.12.00 och 13.00. på promenadgården. Därutöver kan intagna komma ut vid ytterligare tre

tillfällen dagligen för rökning på promenadgården. Promenadgården saknar skydd mot nederbörd och är inhägnad med ett högt stängsel samt har utsikt mot en sjö.

Utomhusvistelse på den öppna avdelningen

Intagna på öppna avdelningen kan under fritiden vistas utomhus inom anstaltens område. Det finns bl.a. en promenadslinga som löper utefter anstaltens yttre stängsel. Rökning är tillåten utanför bostadspaviljongen och på verandan vid monteringshallen.

Möjligheter till annan motion

Det finns träningslokaler på respektive avdelning med gym utrustade med konditionsmaskiner, bordtennisbord m.m. som intagna kan utnyttja fritt under sin fritid.

Synpunkter från de intagna

Samtliga intagna som JO:s personal samtalade med uppgav att de hade möjlighet att komma ut dagligen antingen genom vistelse på promenadgården eller inom anstaltens område.

Tvångsåtgärder

Kroppsbesiktningar, kroppsvisitationer och skyddsvisitationer

Anstalten har en särskild instruktion för visitationer. Av denna framgår att kroppsvisitation bl.a. ska utföras vid ankomsten till anstalten, efter utevistelse på egen hand, efter obevakade besök och vid misstanke om att otillåtet föremål kan anträffas hos en intagen. Ytlig kroppsbesiktning får utföras av samma skäl som kroppsvisitation men är inte i något fall obligatorisk. Kroppsbesiktning får endast utföras vid misstanke om att intagen i sin kropp förvarar otillåtet föremål.

Visitationer av rum

Enligt anstaltens instruktion görs dagliga visitationer av alla bostadsrum.

Placeringar i avskildhet

Vid inspektionen var en intagen placerad i avskildhet sedan två dagar. Hon var placerad i anstaltens observationscell. Rummet upplevdes som kallt av JO:s personal och den intagna hade fått extrafilter men uppgav att hon frös om händerna. Den intagna hade inte delgivits beslut om avskiljning eller informerats om rätten till en timmes daglig utomhusvistelse. Hon hade dock fått komma ut och röka vid tre tillfällen. Hon hade inte tilldelats någon kontaktperson eller fått duscha. Det fanns ingen tv eller radio i cellen.

Vid samtal med det vakthavande befälet uppgav denne att det inte var möjligt att ställa in någon radio i observationscellen eftersom det kan finnas risk för självska-dehandling. I den suicidscreening som gjorts för den intagna som var placerad där fanns inga sådana indikationer. Placering grundades på att hon var narkotikapåverkad vid ankomst och därför inte kunde placeras direkt på avdelning.

Incidenter i samband med avskiljning

Vid genomgång av anstaltens incidentrapportering noteras ett ärende där personal bedömer att en intagen behöver avskiljas kl.04.00 på den öppna avdelningen. Personalen kontaktar häktet Göteborg och söker vakthavande befäl. Personal på häktet svarar att vakthavande befäl sover och att man inte har för avsikt att väcka denne. Anstalten avblåser ingripandet och samtalar med den intagna⁶.

Fängsel vid transport

En individuell säkerhetsbedömning om fängsel ska användas vid en transport görs av det vakthavande befälet. Det är ovanligt att intagna bär fängsel i samband med transporter utanför anstalten t.ex. vid läkar- eller tandläkarbesök. Majoriteten av de intagna som JO:s medarbetare samtalade med hade inte burit fängsel vid transport till läkarbesök.

Kontakt med omvärlden*Besök*

Anstalten har ett besöksrum på respektive avdelning och en gemensam besökslägenhet med övernattningsmöjlighet avsedd främst för besökare med barn. Intagna får ta emot max två besök i veckan. Enligt anstaltsledningen är antalet besökare få under vardagar men ökar något till helgerna.

Telefoni

Sagsjön har Kriminalvårdens särskilda system för kontrollerat telefonerande för intagna, INTIK.⁷ Enligt anstaltens instruktion för telefonsamtal får intagna ringa myndighet eller advokat tillsammans med kontaktmannen eller övrig personal. Dessa samtal är avgiftsfria för den intagna. På avdelningarna delar intagna på ett antal bärbara telefoner och får ringa på sin fritid. Telefonkort finns att köpa i kiosken. Det är det vakthavande befälet som fattar beslut om telefontillstånd och besök.

Brev

Granskning av brev sker av vakthavande befäl enligt en särskild instruktion, antingen genom genomlysning, öppnande utan läsning eller öppnande och läsning. Posten delas ut på respektive avdelning efter arbetsdagens slut. Privat post till intagna öppnas normalt tillsammans med avdelningspersonalen. Myndighetspost eller post från advokat ska vidarebefordras utan granskning till den intagna. Kuvert

⁶ Vid samtal med anstalten Sagsjön den 23 juli 2015 uppgavs att ärendet avslutades den 8 maj 2015. Enligt anstalten är man nu överens med häktet om att vakthavande befäl ska väckas vid incidenter som ovan nämnda.

⁷ Intagnas telefoni i Kriminalvården.

och använda frimärken omhändertats och lämnas ut till den intagna i samband med frigivandet.

Andlig vård och besöksgrupper

Anstalten besöks av kyrkan, KRIS (Kriminellas Revansch i Samhället) och NA (Anonyma Narkomaner).

Synpunkter från de intagna

Över hälften av de intagna uppgav vid samtalen att de inte tog emot besök. Det beror både på avstånd med långa resor för anhöriga och kostnaderna förenat med resan men också på att de intagna inte vill ha besök. De som tog emot besök tyckte att det fungerade bra. En intagen framförde att besökslägenheten även borde användas vid besök utan barn

Vid samtal med intagna framkom att personalen inte alltid meddelar intagna när anhöriga ringt och sökt dem via centralvakten. Vidare framkom att de intagna anser att telefonkorten är dyra, att telefonerna alltid är upptagna och att telefontiderna är för snålt tilltagna.

Sysselsättning, aktiviteter och behandlingsprogram

Arbetsdrift

Den huvudsakliga sysselsättningen för intagna på den öppna avdelningen är paketering och monteringsarbete som äger rum i en monteringslokal i en fristående byggnad. Vid inspektionen var intagna sysselsatta med sortering och paketering av skruvar. För intagna på öppna avdelningen finns även utomhussysslor som trädgårdsarbete och transport av sopor.

På den slutna avdelningen sker paketeringsarbete på avdelningen i ett särskilt rum som är tillgängligt dagtid för de intagna. Arbetsledaren för den öppna avdelningen ska också leda arbetet för de intagna på slutna avdelningen. Även annan strukturerad sysselsättning som bl.a. sömnad, vävning, skapande verksamhet erbjuds.

Vid inspektionen iakttog JO:s medarbetare att de intagna på den slutna avdelningen var lämnade ensamma i rummet och att de arbetade sporadiskt. Arbetsmaterialet skruvar m.m. fanns i lådor eller låg på ett större bord i rummet och intagna skulle paketera dem i påsar. Även andra intagna som inte var avdelade för att delta i arbetsdriften kunde vistas i utrymmet.

Yrkesutbildning

Intagna på den öppna avdelningen har möjlighet att gå en 20 veckors arbetsmarknadsutbildning i restaurangkök. Det finns totalt fyra platser. Det är möjligt att komplettera utbildningen med en påbyggnadsutbildning. Under ledning av en handledare lagas lunch och middag åt de intagna på den öppna avdelningen. Arbetsförmedlingen kommer till anstalten en gång i veckan. Vid inspektionstillfället deltog fem intagna i utbildningen.

Behandlingsprogram

Anstalten Sagsjön delar programteam med anstalten Högsbo. Behandlingsprogram som erbjuds på anstalten är bl.a. Vinn (motivationsprogram för kvinnor), MIK (Motiverande samtal i Kriminalvården) och Prism (Programme for reducing individual substance misuse). Enligt anstaltsledningen håller programledarna program med de intagna enligt uppdrag varför det inte går att säga hur mycket tid som anstalten använder programledarna.⁸

Studier

Intagna har möjlighet att studera från grundskolenivå och uppåt. Vid inspektionstillfället fanns ingen lärare i verksamheten. Från och med mars månad innevarande år ska en lärare finnas på plats, heltid under vardagar.

Självförvaltning

På den slutna avdelningen tillämpas självförvaltning och alla måltider intas där. Det innebär att en intagen i varje sektion är avdelad för matlagning.

Andra aktiviteter

Det finns ett gym per avdelning utrustat med konditionsmaskiner, pingisbord, yogamattor m.m. som intagna kan använda fritt på fritiden. Avdelningar har även bastu och solarium. En bokbuss kommer till anstalten en gång i veckan.

Synpunkter från de intagna

Flera intagna på den slutna avdelningen uttryckte missnöje över att arbetsledningen i princip är obefintlig. Den sporadiska närvarokontrollen kan leda till en rapport om arbetsvägran. Om man tillfälligt lämnat rummet t.ex. för toalettbesök och kontroll sker vid just den tidpunkten så räknas det som arbetsvägran.

De intagna som deltog i restaurangköksutbildning var mycket nöjda med den.

Hälso- och sjukvård

En sjuksköterska tjänstgör på heltid måndag till fredag. Vidare har anstalten avtal med två konsultläkare, en allmän läkare som tjänstgör tre till fyra timmar i veckan och en psykiatriker som kommer till anstalten vid behov t.ex. för ADHD-utredningar. Båda läkarna har jour övrig kontorstid vardagar. Anstalten har även tillgång till en psykolog två dagar i veckan. Varken läkarna eller sjuksköterskan är specialiserade mot kvinnors hälsa. Samverkan sker med bl.a. mödravården i Lindome samt akut- och förlossningsmottagningen vid Östra sjukhuset i Göteborg.

Intagna får som huvudregel sin medicin av en kriminalvårdare i ApoDos och/eller dosett. Sjuksköterskan fördelar dosetterna och en personal på varje avdelning sig-

⁸ E-post från anstalten den 13 april 2015

nerar mottagandet och därmed är medicinen överlämnade till kriminalvården. Kriminalvårdarna ansvarar för att rätt dosett eller ApoDos överlämnas till respektive intagen.

Hälsosamtal

Sjuksköterskan söker upp alla nyintagna inom 48 timmar för ett hälsosamtal. Det är en viktig del för att visa de intagna att det finns en sjukvårdsansvarig. De intagna erbjuds provtagning för bl.a. HIV och hepatit och vid särskilda behov olika hygienartiklar.

Kontakt med sjukvården

En intagen som vill träffa sjuksköterskan lägger en lapp i en låst brevlåda som endast sjuksköterskan har tillgång till. När medföljande barn finns på anstalten är det Barnavårdscentralen eller annan sjukvårdsinrättning utanför anstalten som ansvarar för barnets sjuk- och hälsovård.

Tandvård

Tandvården ligger under Kriminalvården och sjukvården ansvarar inte längre för den. Intagna på anstaltens slutna avdelning får åka till Högsboanstalten som har en tandläkare. Övriga intagna har tillgång till Folk tandvården. En konsekvens av att tandvården inte ligger under hälso- och sjukvården är att intagna själva får betala för sitt proteslim vilket är dyrt. Det är kan också vara genant för dem i samband med inköp då de står i kö att inför andra behöver tala om att de har en protes.

Samtal med intagna

De intagna var nöjda med att sjuksköterskan träffat dem snabbt efter ankomst till anstalten. Överlag ansåg man att de får den hjälp av sjukvården som de behöver.

Intagna med barn i anstalt

Anstalten Sagsjön tar emot kvinnor med barn. De placeras i första hand i säkerhetsklass 3 i den fristående villan strax utanför anstaltsområdet eller i bostadsrummet inne på anstaltens öppna avdelning. I vissa fall kan intagna med medföljande barn placeras på den slutna avdelningen.

Enligt anstaltsledningen har många intagna psykiska besvär vilket kan medföra svårigheter när kvinnor med barn tas emot. Alla intagna blir informerade när en kvinna med barn kommer att placeras på anstalten. Under 2014 togs tre kvinnor med barn emot på anstalten. Vid inspektionstillfället fanns inga barn på anstalten. Anstalten har ett särskilt barnombud och ett antal kriminalvårdare har stor erfarenhet av arbete med barn.

Projekt Solrosen

Anstalten har under två år samarbetat med Solrosen (Göteborgs räddningsmission) i ett projekt om barn till frihetsberövade. Projektet ”Barn på anstalt” avslutades i december 2014.

Personals synpunkter på barn i anstalt

Några medlemmar i personalgruppen uppgav att det är problematiskt att intagna med barn inte kan ta del av olika insatser t.ex. studier under verkställighetstiden eftersom de är föräldralediga. Kvinnorna får inte någon avlastning utan måste ta hand om sitt barn på heltid. När samarbetsprojektet med Solrosen pågick fanns det två till tre resurspersoner från organisationen som kunde hjälpa kvinnor att ta hand om deras barn.

Någon i personalen ifrågasatte även vissa domar och socialtjänstens bedömningar.

Verkställighetsplanering m.m.

Anstalten har en klienthandläggare som bl.a. ansvarar för tilldelning av intagnas kontaktpersoner. Hänsyn tas utifrån intagnas ålder och bakgrund. Alla vårdare är kontaktpersoner utom timvikarierna. Varje fredag genomförs klientmöten för all tillgänglig personal. Merparten av de intagna uppgav att de inte tagit del av sin verkställighetsplan.

Synpunkter från de intagna

Några intagna beskrev att det var svårt att få kontakt med sin kontaktman. En del beskrev också svårigheten i att få en fungerande kommunikation eftersom det var stor åldersskillnad mellan en intagen och utsedd kontaktman. Även bemötandet kan brista av samma skäl. Flera intagna uppgav också att de inte hade sett sin verkställighetsplan.

Avslutande genomgång

JO:s medarbetare redogjorde inledningsvis för iakttagelser vid inspektionen. Bland annat anfördes att det vid samtalen kommit fram att de intagna i huvudsak är nöjda med personalens bemötande. De uppskattar framförallt möjligheten att gå ut och röka vid givna tidpunkter utöver promenadtiden. Denna extra förmån menade flera intagna gör att de försöker hålla sig till reglerna och uppfostrar varandra för att inte förlora den. Anstaltsledningen kommenterade i övrigt enligt följande.

Kompetensutbildning av personalen med inriktning mot kvinnliga intagna

Vid inspektionen framkom både ifrågasättande och positiva synpunkter från personal om möjligheten att ha med barn i anstalt. Personal efterfrågar erfarenhetsutbyte med andra kvinnoanstalter.

Anstaltsledningen uppgav att det är en ständigt pågående diskussion i personalgruppen om medföljande barn till intagna och man är medveten om att många i personalgruppen inte anser att barn ska finnas på anstalten. Personalen ges en särskild femdagarsutbildning om att arbeta med kvinnor på anstalt. Kriminalvården

har en basutbildning som ges en gång om året för medarbetare som arbetar med kvinnor i Kriminalvården.⁹ Utbildningen omfattar två tillfällen om totalt fem dagar. Drygt hälften av de anställda har gått utbildningen.

Det finns inget erfarenhetsutbyte med övriga kvinnoanstalter.

Åtgärder vid mobbning

Vid mobbning görs alltid en individuell bedömning från fall till fall om hur den uppkomna situationen ska hanteras t.ex. kan gruppsamtal genomföras med berörda intagna. Det är dock ovanligt att kvinnor blir inlåsta på sina rum vilket förekommer på mansanstalter. Om en mobbningsituation uppstår rådgör personalen med anstaltsledningen eller med det vakthavande befälet.

Omhändertagande av kuvert till privata brev och vykort

Mikael Grevenstråle redogjorde för postgranskningen och uppgav i huvudsak följande. Det är han som tillsammans med kanslisten granskar alla inkomna brev till intagna. Granskningen sker på kansliet. Brev som öppnas förses med en stämpel. Av 30 brev är det kanske fyra som öppnas. Brevet stoppas tillbaka i kuvertet som förseglas med en bit tejp. Den intagna får ta upp brevet ur kuvertet inför personal på respektive avdelningsexpedition. Kuvertet omhändertas och återlämnas när den intagna lämnar anstalten. Den huvudsakliga anledningen till omhändertagandet av kuvert är att undvika att narkotika eller andra droger tas in den vägen.

Brist på arbetsledning i arbetsdrift

Anstaltsledningen anförde att man inte är nöjd med dagens situation avseende lärcentrum och arbetsdriften. Det har varit svårt att få tag på personal och arbetsdriften är beroende av de arbetsuppgifter som man får in utifrån. Det finns en förbättringspotential på båda dessa enheter.

Anstaltens bostadsrum ska utrustas med läkemedelsskåp

Inriktningen hos Kriminalvården är att intagna själva ska hantera vissa läkemedel. Anstalten har köpt in läkemedelsskåp som kommer att monteras in i bostadsrummen. Intagna ska själva kunna låsa. Narkotikaklassade läkemedel och andra aktiva läkemedel t.ex. läkemedel mot ADHD, metadon och subutex kommer även fortsättningsvis delas ut av personal. En rutinbeskrivning om läkemedelshantering med lokal tillämpning kommer att tas fram.

Behov av ytterligare avskiljningsrum

Behov finns av ytterligare ett avskiljningsrum. Alla avskilda erbjuds möjlighet till rökning, dusch och en timmes utomhusvistelse på promenadgården. Intagna som mår psykiskt dåligt och som inte är påverkade kan placeras i besökslägenheten.

⁹ Nationell basutbildning för medarbetare som arbetar med kvinnor i Kriminalvården

Anstaltens läkare kan ringas in vid dessa tillfällen eller så kan den intagna föras till sjukhus. Samarbetet med rättspsykiatri i Göteborg beskrivs som bra och flera kriminalvårdare är utbildade mentalskötare.

Vid protokollet

Elisabeth Sjöblom

Justeras den 27 augusti 2015

Gunilla Bergerén

Uttalande av ChefsJO med anledning av inspektionen

Jag vill med anledning av iakttagelserna som redovisas i protokollet göra följande uttalanden.

Förse promenadgårdar med regnskydd

Det framkom vid inspektionen att anstaltens promenadgårdar saknar regnskydd. Jag har mot bakgrund av rekommendationer från bl.a. Europarådets tortyrkommitté uppmanat Kriminalvården att se till att såväl häktesrastgårdar som promenadgårdar på slutna anstalter förses med regnskydd (se uttalande med anledning av Opcat-inspektion av anstalten Färingsö i februari 2014, dnr 440-2015). Denna uppmaning inkluderar anstalten Sagsjön.

Beslut om tvångsåtgärd måste delges den intagna

I protokollet finns antecknat att en intagen vid inspektionstillfället varit avskild sedan två dagar. Hon hade inte delgivits beslut om avskiljning eller informerats om rätten till en timmes daglig utomhusvistelse. Jag vill påminna Kriminalvården om JO:s tidigare uttalande att underrättelse om placering i avskildhet ska ske så snart som möjligt vilket i normalfallet bör ske senast dagen efter att placeringen ägde rum (se JO:s beslut den 22 november 2002 i ärende 1965-2002). Jag vill också understryka vikten av att Kriminalvården tillser att alla intagna, oavsett placeringsform, informeras om rätten till utomhusvistelse.

Ange säkerhetsklass i placerings- och inställelsebeslut

Av protokollet framgår att Kriminalvårdens beslut som innebär att en intagen ska placeras i anstalten Sagsjön inte alltid anger om den intagna kommer placeras på en avdelning i säkerhetsklass 2 eller 3.

Jag har tidigare uttalat mig i frågan efter inspektion av anstalten Färingsö och jag vill understryka vikten av att den enskilda upplyses om säkerhetsklass i placerings- och inställelsebeslut eftersom informationen kan påverka hennes inställning till att begära omprövning av och överklaga beslutet. Enligt min mening bör Kriminalvårdens placerings- och inställelsebeslut alltid ange i vilken säkerhetsklass den intagna är avsedd att placeras.

Initiativärende om omhändertagande av brev och vykort

Med anledning av vad som framkommit vid denna inspektion om omhändertagande av brev och vykort samt efter inspektion av anstalten Ystad beslutar jag att utreda frågan inom ramen för ett initiativärende.

Övriga frågor

För närvarande finner jag ingen anledning att göra ytterligare uttalanden eller vidta ytterligare åtgärder med anledning av inspektionen.

Elisabet Fura
28/8 2015